

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים צ"ז עמוד א'

בגמ', והרי חטאת שעברה שנתה, דלרעיה אזלא, דאמר רשב"ל חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה וכו'.

א. ופירש"י: "כאילו עומדת בבית הקברות, כל מקום שהיא רואין כאילו היא בבית הקברות, שאין כהן נכנס שם לשוחטה, ורועה עד שתסתאב, ותימכר ויפלו דמיה נדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה, ומקייצים בה את המזבח, זה מדרשו של יהוידע הכהן, במסכת תמורה (כ"ג:) שכל מותר חטאת ואשם לקיץ המזבח, חוץ מחטאות מתות שהן הלכה למשה מסיני". וכ"פ רש"י בתמורה (כ"ב.) ד"ה כאילו היא עומדת בבית הקברות) "כלומר כל מקום שהיא שם רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות, שאין כהן יכול ליכנס אחריה ולשוחטה ורועה עד שתסתאב". וכ"כ רבינו גרשם שם.

והנצי"ב זצ"ל במרומי שדה בתמורה (שם), כתב: "אמר ר"ל חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו עומדת בבית הקברות ורועה. פירוש דאילו היתה בבית הקברות ואינו יכול למכרה מחמת שהוא כהן". ע"כ. ולכאורה מה שהכריחו לנצי"ב לפרש כן, יתכן שהוא מחמת קושיא פשוטה, דמה ענין "לשוחטה" אצל כהן, והלא שחיטה כשרה בזר. אך גם בהא לא ניחא, דלמוכרה יכול נמי ע"י שליח ישראל. ואי משום הא, הוי ליה לפרש שאין יכול כהן להיכנס ולהקריבה, דמקבלת דם והילך, חייב להיות עבודה בכהן. ואף שכוונת הגמ', וכוונת רש"י בפירושו, מחזורת, אך הלשון צריכה ביאור.

ב. אמנם, בלאו הכי ק"ל טובא, דבתמורה (ט"ז:) קאמר ריש לקיש עצמו "ארבעה נתנו להן והעמידום על חמש", ופירש"י שם (ד"ה ארבעה ניתנו להם): "כולם ארבעה חטאות ניתנו להם מסיני דמתות ולא חמש, והחמישית נאמר להם רועה ובימי אבלו של משה שכחו איזו היתה רועה והלכו לחומרא ואמרו כולן מתות" והיינו דאליבא דהאמת איכא רק ארבעה חטאות מתות, ואחת רועה, וכיון שהיה ספק איזו היא החטאת שרועה, לכך מספיקא כל החמש הולכות למיתה, והלא חטאת שעברה שנתה, הוא אחד מהחמש חטאות שמתות, והכא חזינן דקאמר ר"ל שחטאת שעברה שנתה, רועה, א"כ ידעינן מי החטאת החמישית שאינה מתה והולכת לרעיה, אז למה חמש חטאות מתות, וצ"ע.

ועי' בספר פי צדיק (המיוחס לבעל צמח צדק הקדמון, דרוש נ"א), שהקשה באופן אחר, דהלא כל מה שנשתכח באבלו של משה, החזירם עתניאל בן קנז בפלפולו (תמורה ט"ז.), וא"כ למה צריכים כל החמש חטאות למיתה, והלא ידעינן כבר מפלפולו מי החטאת הרועה. ומתריך ע"פ דרש בארוכה, ותתו"ד שאע"פ שכבר ידעינן, המשיכו בחמש חטאות המתות, שיש בזה עומק כפרה על ענינים סתומים ונשגבים, כמבואר שם, עיי"ש. וע"פ פשוטו עדיין צ"ע.

פסחים צ"ז עמוד ב'

בגמ', דאמר ר"א הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן, ושניה תרעה, והא אילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים.

ג. וכתבו התוס' (ד"ה הפריש שתי חטאות לאחריות) "קשה לריב"א היכי דמי, אי דאמר הרי זו חטאת וחזר ואמר הרי זו חטאת, אין קדושה חל על השניה דאין אדם מביא שתי חטאות על חטא אחד, ואי דאמר הרי אלו בהמות חטאות האמר רבה במי שהוציאן (עיובין ג.) כל שאינו בזה אחר זה אפ"ל בבת אחת אינו, ואפ"ל אחת מהן לא קדשה. וע"כ אית לן למימר כגון שאמר אחת מהן תהא חטאת והאחרת לאחריות, וקשה לן בשלא נאבדה החטאת אחת אמאי שניה תרעה, והא לא הוקדשה אלא לאחריות החטאת דהיינו אם תאבד, אבל אם לא נאבדה לא נתקדשה. ונראה לר"י דכל כי האי גוונא גמירי לה דרועה". וכע"ז בשינוי קצת כתבו התוס' במנחות (פ. ד"ה הפריש) עיי"ש.

והקשה החזון איש (מנחות ס"ב כ"א, אות י') דלכאורה יש לעיין מגמ' (מנחות ס"ד.) "אמר רבה היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה וכו' ולא עוד אלא אומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט". וחזינן דיש שיהיה לו שני חטאות, וא"כ אולי מיירי באותה הכחושה הראשונה, שהיה צריך לדחותה מחמת שמנה שבאה לפניו, וצ"ע.

ד. ובביאור דברי התוס' יש לומר ובהקדם, השערי תשובה (ר"ס תרע"ג) מביא מחלוקת הפוסקים, המבואר בשו"ת שבות יעקב (נ"א ס"ו ל"ז) במי שדרכו להדליק נר חנוכה בשמן זית, ומדליק בכל פעם בשעה שתכלה רגל מן השוק, וכשבא להדליק ולא מצא שמן זית בביתו, והתחיל להכין עצמו עם נרות של שעוה, ותחב אותן בתוך המקום הראוי להם, ובתוך כך שרצה להדליק, הביאו לו שמן זית, האם יסלק ידו מן הנרות שעוה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר, או נימא הואיל ואדחי אדחי, וכיון שכבר התחיל להתעסק בנרות שעוה, לא יפסיק. וכתב השבות יעקב "משום מצוה מן המובחר אין לבזות מצוה ראשונה שכבר התחילו בה". יעו"ש.

ובשו"ת חכם צבי (ס"מ מ"ה) נחלק עמו, וס"ל דיש לו לסלק ידו מן הנרות של שעוה, ולהדליק בשמן זית שהיא מן המובחר. ובתו"ד מביא ראייה מהגמ' מנחות הנ"ל, שאף שהיה לפניו הכחושה לחטאת, מצוה לסלקה ולקחת שמנה תחתיה. עיי"ש עוד בשערי תשובה בזה. ובמה שכתב החיד"א זצ"ל בסו"ס שער יוסף (חי' על הוריות) לקיים דברי השבות יעקב. ועי' מה שהשיב השבות יעקב עצמו (נ"ב ס"ז) על קו' החכם צבי.

והנה, הג"ר מאיר אריק זצ"ל (שו"ת אמרי יושר ח"א ס"א א') הביא ראיית החכם צבי מגמ' מנחות הנ"ל, ותמה עליו, דהא בתמורה (כ"ג.) מביאה הגמ' המחלוקת של רבי ורבנן דבסוגיין (בעמוד א'), "המפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות אחת מהן תקרב, ושניה מתות דברי רבי, וחכמים אומרים אין חטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בעלים [ובו], אמר רב הונא אמר רב הכל מודים שאם משך אחת

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

והקריבה שהשניה מתה, לא נחלקו אלא בבא לימלך, דרבי סבר לא עשו תקנה בקדשים, ואמרינן לך התכפר בשאינה אבודה ואבודה מתה. ורבנן סברי עשו תקנה בקדשים, ואמרינן לך התכפר באבודה ושאינה אבודה תרעה". ולכאורה למה רבי אמר, שיתכפר דווקא באינה אבודה, ופירשו התוס' (שם ד"ה זבחי סבו), דמיירי שהאבודה היא כחושה, והאינה אבודה היא שמנה, ע"כ.

ולכאורה צ"ע, דאי הכי מדוע רבנן אמרו שיתכפר באבודה הכחושה, והלא רבה בגמ' מנחות הנ"ל אמר שדוחין כחושה מפני שמנה בכל אופן, אף לא היה אבודה. וכדי שלא לומר שהסוגיות חלוקות, בעל כרחך צריך לומר, דשאני קדשי ציבור דבעי שליחות, ובדאי הציבור רצו שישחוט השמינה ולא הכחושה כדי לקיים המצוה בהידור, וא"כ כיון דשינה בשליחות המשלח ממילא הקרבן נפסל וצריך לשחוט השמינה, והכחושה אינה חטאת, אך בחטאת יחיד, אכן עשו רבנן תקנה לקדשים, והחטאת הראשונה היא החטאת, ולא נדחת מפני שניה שמנה. עע"ש שבכך דוחה את ראיית החכם צבי לנר חנוכה, עכתו"ד האמרי יושר.

ועכ"פ לפי ביאורו נפקא, דאכן אין לדמות סוגיין שמיירי מחטאת יחיד, לגמ' מנחות הנ"ל שמיירי בחטאת ציבור, דלעולם כדכתבו התוס' אי אפשר שיהיו שני חטאות ביחד, וביחיד רק הראשונה היא חטאת ולא השנייה, ובציבור אם יש שמנה, אז הראשונה הכחושה אינה חטאת, כי שליחות הציבור נתונה לו רק כשעושה באופן המועיל, ודו"ק.

ומה שהחזון איש לא תירץ זאת, וסליק בקושיא, הוא מחמת הקושיא שקשה על האמרי יושר, וכמו שכתב בספר אמרי כהן (פרשת ויקרא, אות מ"ג) ששמע תירוץ הנ"ל מהג"ר מאיר דן פלאצקי הי"ד הכלי חמדה לחלק בין יחיד לציבור, וכתב עליו: "ובמחכ"ת משנה מפורשת היא (סוף א' דפרה) דחטאת יחיד כמו חטאת ציבור כשרים מיום שלשים והלאה, ואם הקריבה ביום שמיני כשרה, וכתב הר"ש דלכתחילה אית ליה להביא מיום שלשים למצוה מן מובחר, הרי דיחיד שוה לציבור בזה ויצטרך לדחות את השמנה מהכחושה", עיי"ש.

פסחים צ"ח עמוד א'

בגמ', אילימא דמית קודם חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח, הא חלה אנינות עלויה מעיקרא. אלא דמית אחר חצות וכו'.

ה.] והוא פלוגתת אמוראים בזבחים (צ"ט-ק). אי במית קודם חצות, אפשר לשחוט עליו, או שנדחה מחמת אנינותו, ועי' ברמב"ם (פ"ו מק"פ ה"ט) שפסק שאף במת קודם חצות, אם שחטו עליו אוכל בקרבן פסח בערב, ובנו"כ שם ביארו שי' ושי' רש"י בסוגיין, דמשמע איפכא, וראה בתשו' ר"א בן הרמב"ם (סי' ב) מש"כ בביאור דברי אביו.

והג"ר יוסף ענגיל זצ"ל (לקח טוב כלל ו) מסתפק האם חיוב המצוה חל לפני זמן קיום המצוה, או שהחיוב מתחיל רק בזמן הקיום, ומביא ראיות רבות מש"ס וראשונים, דאף לפני זמן המצוה, כבר מתחיל המצוה, ואחד הראיות (ד"ה המקום הי"ב) הוא ממת לו בערב פסח קודם חצות, דאמרינן בגמ' (זבחים שם) דמטמא לו משום דבלאו הכי אינו יכול להביא פסחו מפאת שהוא אונן. וקשה דתיפוק ליה דהא אכתי אין זמן הפסח עדיין, ואלו חיוב הטומאה הרי הוא עליו, ומדוע יבטל חיוב הטומאה בשביל חיוב הפסח שיבוא רק לאחר חצות. וכתבו המפרשים, דהתם עשה דפסח כרת ועשה דלה יטמא מצוה אין כרת היה ראוי להמתין ולעשות פסח אי לאו דחל עליו אנינות, ע"כ. ומוכח להדיא, דיש חיוב המצוה לפני זמנה, דאל"כ מאי בכך דעשה דפסח כרת ויש בה עדיפות, עכ"ז סוף סוף קודם חצות הא אין כאן חיוב שלה כלל ומה מועיל העדיפות דמצוה אם אין חיוב המצוה עדיין כלל, ועל כרחך דיש חיוב המצוה גם לפני זמן המצוה וע"כ גם לפני זמן הפסח יש עליו החיוב להביא הפסח בזמנו, וע"כ שפיר גם מתחלה אסור להיטמא מטעם זה כיון דחיוב הטומאה קיל מחיוב דפסח אשר עליו ודו"ק. ועיי"ש שדוחה ראייה זו.

שוב הביא ראייה אחרת, מהגמ' בסוכה (כ"ה:) גבי הטמאים לנפש אדם דפליג בברייתא מי הם היו, ולמ"ד שנטמאו ממת מצוה, היה ערב פסח יום השביעי לטומאתן, ואיתא שם דאצטריך קרא דויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו', להורות שהיה חייבים להיטמא לאותו מת מצוה, דאי מבשבתך בביתך, הו"א דוקא ק"ש דאין בה כרת הוא דפטור ממנה עוסק במצוה, אבל פסח דבכרת אימא לא, קמ"ל ע"ש. והתם הא היה הטומאה שבעה ימים קודם לפסח וכדאמר עוסקים במת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, וא"כ מאי הו"א דלא יטמאו ויבטלו חיוב הטומאה עבור חיוב פסח שיבוא רק בעוד שבעת ימים, ומה בכך דפסח הוא כרת, הלא סוף סוף אין החיוב שלו עדיין כלל וכו"ל, ועל כרחך דחיוב המצוה ישנו גם לפני זמן המצוה. עכתו"ד.

ואמנם יש להסתפק בראייתו, דאי נימא דחיוב דזהירות במצות הרגל שלושים יום קודם לרגל הוא מה"ת, מפאת שואלין ודורשין וכו' דגלמד מקרא. שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני וכו', א"כ אין ראי', דז' ימים קודם לפסח הרי יש כבר חיוב הפסח מה"ת, וכן משמע מלשון הפני יהושע (לעיל ו: ד"ה שהרי משה עומד) שכתב כן גבי חובת ביעור חמץ משלושים יום קודם הפסח, עיי"ש. ואמנם אכתי אין הכרח שהוא מהתורה, וחיובו יתכן רק מדרבנן, וכן יש לדייק בלשון התוס' (ע"ז ה: ד"ה והתנן) דכתב שהוא תקנה, עיי"ש בלשוננו.

בגמ', לעולם דמית לאחר חצות, וכגון שהיה אביו גוסס בחצות וכו'.

ו.] פירש"י: "שהיה אביו גוסס בחצות, ומת לאחר חצות, בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח, דהא חל עליה חיובא דפסח ברישא, אין בנו נמנה עמו, יביאנו לשם שלמים, דכיון דבחצות היה גוסס, ורוב גוססין למיתה, לא קבעתיה חצות".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

והנה **המשנה למלך** (פ"ד מפסחה"ק הי"ד) תמה על **הרמב"ם** שפסק שם "השולח חטאתו ממדינת הים, מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים", ולא חילק בין הגיע לגבורות או גוסס, כמשמעות הסוגיא בגיטין (כ"ט), וכמו שהרמב"ם עצמו פוסק (פ"ט מתחומות ה"ג) "הניחה בעלה גוסס במדינה אחרת בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן לא תאכל שרוב גוססין למיתה", ורוצה המשנה למלך לחדש, דדעת הרמב"ם דאף בהניחו גוסס מקריבין חטאתו, ולכך לא חילק. אמנם הוא כתב על זה "אבל הדבר הוא זר בעיני לומר דאם הניחו גוסס שיקריבו את חטאתו כיון דקי"ל דרוב גוססין למיתה", ולכך מסיק שהרמב"ם סמך על מה שכתב בהל" תרומות לחלק בין גוסס וכו', עיי"ש.

ובאמת שמסוגיין הוא פלא לכאורה על ההו"א של המשנה למלך שרק דחה אותה מסברא דנפשיה, דמשמע להדיא שאין מקריבין עליו כשהוא גוסס, וכשהגיע זמן חצות לא נקבע הקרבן להיות קרבן פסח, אף שהוא עדיין חי, דרוב גוססין למיתה. וצ"ל שהמשנה למלך סבר בהו"א שלו, דכיון דהרמב"ם לא פסק תי' רב שרביא, רק תי' רב אשי, לכך לא קיי"ל כוותיה גבי קביעת הקרבן פסח בזמן גסיסה, וצ"ע.

פסחים צ"ח עמוד ב'

במשנה, לא אמר להן ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה.

[ז]. הרמב"ם בפ"ה המשניות (משנה ט) כתב: "לא אמר להם ולא אמרו לו, כלומר שלא דברו בפירוש ולא הרשוהו בפירוש שישחט עליהם, וגם הוא לא הרשה אותם בפירוש, אף על פי שהיו שם מעשים ורמזים המראים שהם סומכים זה על זה". וכן פסק להלכה (פ"ג מק"פ ה"ו) "אבד להן פסחם ואבד לו פסחו [ובו] הלך הוא לבקש והלכו הם לבקש ולא אמרו זה לזה כלום, אף על פי שהיה בלבם שישחוט כל אחד מהן על חברו, או שהיו שם רמיזות ודברים שאומדן הדעת בהן שכל אחד שימצא ישחוט על חברו, הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום אינן אחראין זה לזה". ועי' **בכסף משנה** שנתקשה מהיכן הוציא הרמב"ם רמזים אלו, ועי' **בתוס' יו"ט** (שם) שהרמב"ם דייק זאת מהתוספתא לקמן גם אויל וכו', עיי"ש.

והקשה בספר **חסד לאברהם** (תאומים, פ"ג מק"פ ה"ו), דהא דעת **הרא"ש** המובא להלכה (טור אהע"ז סי' ל"ה) דמי שגילה דעתו שחפץ לקדש אשה פלונית, והלך השדכן וקידשה בלי מנוי שליחות, מקודשת, **משום דזכות הוא לו**. ואף דעת **התוס' רי"ד** המובא שם, שנחלק בזה הוא מטעם דלא מהני בזה זכיה הואיל וחב לאחריים, וא"כ בזה שגילה דעתו שירצה שיפרישו פסח בשבילו, ואין כאן חב לאחריים, מדוע לא יועיל בזה מדין זכיה, ואין צריך מינוי שליחות בפה, ובגילוי דעת סגי. ורוצה לחדש, דהיכא שלא היה מינוי שליחות, אלא מדין זכין, צריך הסכמת הזוכה לאחר מכן שתועיל למפרע, ואי מחזר לאחר מכן על הזכיה, תבטל זכיותו מלכתחילה, ולכך כיון שמתברר שהוא עצמו גם הקריב קרבן פסח, אז לא סגי בגילוי דעת ובזכין, כי מחאתו ביטלה את הזכין, עיי"ש שמביא ראיות לחידושו, מדברי הרמב"ן והמגיד משנה.

פסחים צ"ט עמוד א'

בגמ', מכאן אמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים, שנאמר אויל מחריש חכם יחשב.

[ח]. עי' בתשו' **הרב"ז** (ח"ב אהע"ז סי' נ'), שהיה מי שרצה להגדיר "שוטה" הנקרא טיפש וסכל בפי האנשים, והוא דוחה דבריו, ובתוך הדברים כתב, דאם אותו סכל מבין לכה"פ לשתוק שלא יראו סכלותו, בכך כבר אינו בגדר שוטה, דמבחיין בין נכון לאינו נכון, עיי"ש.

וכתב **רבינו בחיי** בספרו **כד הקמח** (רשות אות ז) וז"ל: "ומרוב גודל מעלת מדת השתיקה אמר שלמה ג'ם אויל מחריש חכם יחשב', ואמרו חכמי המוסר **אם הדבור כסף השתיקה זהב**, וע"כ אמר שלמה בכאן חושך אמריו יודע דעת, יאמר כי החושך אמריו מופת ועדות על הדעת, וכן יקר רוח והוא האיש שאינו מגלה דעתו ומוציא כל רוחו במהרה **אלא ביוקר** כענין 'ודבר ה' היה יקר בימים ההם' הוא אות שהוא איש תבונה. והענין לשלמה במניעת הדבור, לפי שהדבור הוא מצד הנפש ועמו יש לאדם יתרון על שאר בעלי חיים וכיון שכן אין ראוי להוציאו אלא במשקל ולצורך גדול שיהיה תועלת הגוף או תועלת הנפש, ולמעלת הדבור מצאנוהו מיוחס לבורא יתברך הוא שכתוב (ישעיה מ"ח) בורא ניב שפתים וגו', והקב"ה משתבח בו כענין בבריאת השמים שכתוב בהן (שם) בורא השמים ונוטיהם. ולשון ניב מענין תנובה כי הדבור פרי השפתים, וכן אמר שלמה (משלי י') פי צדיק ינוב חכמה, ועל כן הזהירנו שלמה על זאת שיהיה האדם חושך אמריו ושיהיה יקר רוח בכל דבריו, והודיענו כי זה עדות על הדעת והתבונה, והשתיקה הזו אפ' בדברי תורה ראוי אדם שיחשוך אמריו בפני גדולים ממנו בחכמה וכמו שאמר שלמה (שם כ"ה) אל תתהדר לפני מלך וגו'. מנע העמידה במקומן ק"ו הדבור, וא"כ ראוי לנו שנשתוק, אבל מה נעשה שהרי אמרו רז"ל במסכת חולין (כ"ט). 'האמנם אלם צדק תדברון וגו' מה אומנותו של אדם בעולם הזה יעשה עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה כן ת"ל צדק תדברון'. וכן אמר החכם הוי שקוד לדבר בפני גדולים שאם תשכיל ישבחוך ואם תסכל ילמדוך, וכיון שכן במחילת הגדולים והחכמים ובנטילת רשות מהם נפרש פסוק אחד", עעו"ש. וכע"ז **במגן אבות לרשב"ץ** (אבות פ"א משנה י"ז) עיי"ש.

הדרן עלך מי שהיה